Visser met kinderen op de havenpier van Ternate.

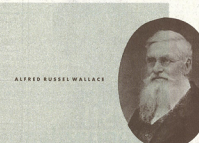

ALFRED RUSSEL WALLACE

Het toerisme op Ternate, een van de Molukse eilanden, was al vóór de terreuraanslag in New York een stille dood gestorven. Het befaamdste huis in het eens machtige sultanaat staat op instorten. Een jonge Engelse natuurvorser, Alfred Russel Wallace, formuleerde er zijn aandeel in de evolutietheorie. Thans wonen er vluchtelingen.

door Gerard Jacobs

FOTO HOLAND DE HOOGTE

Verkopers van kruidnagels.

ALLEEN DE STERKSTEN OVERLEVEN

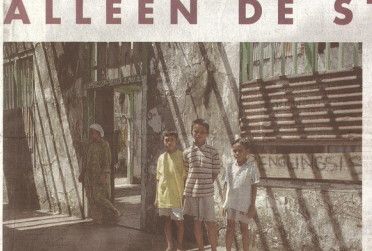

Het huis van Wallace.

FOTOS GERARD JACOBS

Het huis is een bouwval.

'Het dak van palmbladeren is ingestort en voor een deel vervangen door golfplaten. Een haan balanceert op de verrotte steunbalken. De ramen zijn dichtgetimmerd met planken, de muren beklad met graffiti.

Ooit, halverwege de negentiende eeuw toen Nederland nog over dit vulkanische eiland Ternate regeerde, werd het huis bewoond door Alfred Russel Wallace, 'één van de vergeten vaders van de moderne wetenschap', een jonge Engelse natuurvorser zonder schoolopleiding die in dit huis, niet ver van Port Oranje en met uitzicht op het paleis van de sultan van Ternate, na jaren van onderzoek in het Maleise eilandgebied - zoals Indonesië door hem werd genoemd, als eerste de evolutietheorie formuleerde.

Het huis lijkt verlaten wanneer ik de vermolmde houten deur opendouw en het centrale woonvertrek inloop.

Hier, temidden van zijn verzameling dode kevers en vlinders die hij jarenlang tijdens zijn zwerftochten over de Molukken had verzameld, wanneer hij 'met koude koorts' op bed ligt, 'in dekens gewikkeld terwijl de thermometer 31 graden Celsius aangaf', zo schrijft hij in zijn memoires, realiseert Wallace zich tussen twee koortsaanvallen door, 'dat in iedere generatie de sterkste overleeft, dat de zwakkere exemplaren overmiddelijk uitsterven en dat de superieure exemplaren blijven bestaan'. Ziekte, ongevallen, oorlog en hongersnood zouden hun aantallen keer op keer doen inkrimpen tot een levensvatbaar niveau'.

Wanneer de koorts geweken is, zet hij zijn ideeën op papier en twee dagen later verstuurt hij de brief voor commentaar naar zijn geleerde collega Charles Darwin in Engeland, die al twintig jaar lang, sinds hij met de brik de Beagle de wereld over voer, onderzoek doet naar 'de oorsprong der soorten', maar die er in al die jaren niet in is geslaagd om een allesomvattende theorie te formuleren.

Het is 'één van de meest revolutionaire manuscripten die ooit in een envelop werd gestopt', beweert David Quammen in *Het Lied van de Dodo*, 'een in koorts geboren beeldenstorm', die de wereld op zijn kop zou zetten.

Darwin is onthutst wanneer hij het essay van Alfred Wallace ontvangt in zijn landhuis in Kent en in grote haast, bang dat wetenschappelijke roem hem zal ontglippen, schrijft hij zijn boek *The Origin of Species*, het essay van Wallace onder handbereik.

De evolutietheorie wordt op een wetenschappelijke bijeenkomst in London gepresenteerd als 'de theorie van Darwin en Wallace', maar aan wij Alfred Wallace nietsvermoedend van de ophef die zijn essay heeft veroorzaakt door het Maleise Eilandenrijk zwerft om zijn ideeën te onderbouwen, gaat Charles Darwin met de eer strijken.

In zijn autobiografie zal hij Alfred Wallace slechts éénmaal vermelden.

Drie jaar lang, van 1858 tot 1861, woonde Wallace in dit huis op het Molukse eiland Ternate dat hem ter beschikking was gesteld door de heer Duivenbode, 'lemand van oude Nederlandse familie'. 'Hij was schatrijk, bezat de halve stad, was eigenaar van vele schepen en bovendien van honderden slaven', schrijft Wallace in zijn reisverslag *Het Maleise Eilandenrijk*, dat door Redmond O'Hanlon onomwonden 'zonder enige twijfel het mooiste reisboek dat ooit is geschreven' wordt genoemd.

Hier op Ternate, waar de vulkaan 'aanhoudend vage rookkransen uitstoot', op dit door aardschokken geteisterde eiland, was Wallace gelukkig en herstelde hij van zijn zwerftochten die hem naar streken brachten waar nog geen blanke was geweest, vaak geteisterd door malaria, soms zo mank door tropische zweren aan zijn voeten en benen dat hij zich alleen nog op handen en voeten kon voortbewegen.

Ik loop naar het vertrek waar Wallace sliep, omringd door zijn verzameling dode insecten, de gedroogde huiden en skeletten van exotische vogels en enkele zoogdierbeenderen.

Verse exemplaren die hij door tijdgebrek nog niet had kunnen schoonkrabben en drogen, bungelden aan touwtjes aan de dakspanten of dreven in schoteltjes water, zorgvuldig afgeschermd tegen de mierencolonnes die regelmatig zijn gelmproviseerde werktafel plunderden en er vandoor gingen met stukjes vlees en veren', schrijft Tim Severin die het huis een jaar of tien geleden bezocht en in zijn opwinding zijn fantasie de vrije loop laat in zijn boek *Indische Zeiltocht*. 'Deze gevilde exemplaren verspreidden een doordringende geur van verrotting in het woonvertrek, maar hij was er zo aan gewend dat hij de stank nauwelijks meer opmerkte.'

Het gordijn dat de deuropening naar de achterveranda en de tuin aldekt, wordt opzij geschoven. Een perzige man klikt mij aan, een kruidnagelsigaret tussen zijn tanden geklemd. Mohammed heet hij. Hij is een neef van de sultan van Ternate. Achter het huis, op de dichtgetimmerde veranda, wonen drie families, meer dan twintig mensen. 'Wij zijn vluchtelingen', vertelt hij, 'van het eiland Halmahera, uit het district Sahoe. Moslims net als iedereen op Ternate.' De christenen zijn van Ternate gevlucht, vertelt hij. Er is zwaar gevochten op het eiland, maandenlang, net als overal op de Molukken.

Ik vraag waarom ze vochten.

'Zij' verbranden onze moskeeën volk, vertelt hij. Maar zoveel zal hij dit jaar niet oogsten. Vroeger, vroeger had hij veel bomen. Nu niet meer.

Ik vraag wat er met zijn bomen is gebeurd. Hij haalt zijn schouders op. 'Ze zijn gestorven.'

Hij steekt een sigaret op. Ik ruik de geur van kruidnagels. 'Ze waren niets meer waard, in die jaren', zegt hij. 'Het waren magere jaren.'

Ik vraag hoeveel hij toen, in die magere jaren kreeg voor zijn kruidnagels.

'Drieduizend roepies', zegt hij. 'Soms drieduizendvijfhonderd voor de kilo. Minder dan een gulden. Niet meer.'

Een normale boom levert per jaar twintig kilo nagelen, vertelt hij. Sommige boeren hadden wel honderd bomen. Maar de prijs kelderde. En de boeren verwaarloosden de bomen. Ze gingen lever fruit verbouwen, of bananen. Ze lieten de bomen gewoon sterven, zegt hij. Het loonde de moeite niet meer. Hij keek er ook niet meer naar om.

Ik vraag waarom de prijs kelderde. Hij haalt zijn magere schouders op. 'Tommy was de baas', zegt hij gelaten. 'Tommy bepaalde de prijs. We kregen altijd tweedfuizend roepies voor een kilo. Genoeg om op pelgrimstocht naar Mekka te gaan. Genoeg om de profeet te eren. Maar Tommy betaalde maar driehonderd. Dus kapten we alle bomen.'

'Natuurlijk waren we boos', zegt hij. 'We kookten van binnen. Maar we zwegen. Tommy was de baas. Hij was de zoon van de president. Wie durfde hem tegen te spreken?'

Tientallen miljoenen heeft Tommy Suharto verdient aan het monopolie dat hij van zijn vader kreeg om de kruidnagels op te kopen en door te verkopen aan de sigarettenfabrikanten, Chinese ondernemers die de *kretek*-industrie in handen hebben.

Ze roken veel, de Indonesiërs. Heel veel. De familie Gudang Garam, de grootste sigarettenfabrikant, werd in 1997 geschat op een vermogen van tien miljard gulden. Twee andere families in de sigarettenbranche werden in dezelfde op een vermogen van twee miljard gulden.

In 1998, na de val van president Suharto werd het monopolie opgeheven. Tommy Suharto is nu op de vlucht voor justitie.

Ik krijg hij weer een goede prijs voor zijn nagels, vertelt de oude man. Vijfenzeventigduizend roepies. Op andere plekken zo heeft hij gehoord, wordt al honderdtwintigduizend roepies betaald voor een kilo. Maar zijn bomen zijn dood.

Hij staat nog lang het duurt voordat een nieuwe boom weer vruchten draagt.

Hij haalt zijn schouders op. 'Tien jaar.' Hij is al oud, zegt hij. Hij zal het niet meer meemaken.

Zandsteen als thema voor route / 3

Chinatown zonder Pekingeend / 5

Ruimtewagen riskant op vakantie / 7

www.gjacobs.cjb.net

Bronnen: Alfred Russel Wallace: *Het Maleise Eilandenrijk*. Tim Severin: *Indische Zeilreis*. David Quammen: *The song of the Dodo*.
Tekst en Samenwerking van de Molukken: Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers.